

Małgorzata Micał

Proces globalizacji we współczesnym świecie

Wstęp

Historia procesu globalizacji jest równie bogata jak historia stosunków międzynarodowych. Wzmianki o tym zagadnieniu pojawiły się już w okresie pierwszych odkryć geograficznych (koniec XVII wieku¹). Najintensywniejsze oddziaływanie omawianego procesu odnotowano w połowie XX wieku. Na znaczeniu przybrał on w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Od tamtej pory jest nieustannie przedmiotem wielu badań.

Spośród teoretyków globalizacji wymienić można między innymi H. M. McLuhana, który głosił teorię globalnej wioski, Q. Wrighta, twórcę koncepcji wspólnej kultury oraz W. Coplina głoszącego ideę kultury uniwersalnej².

Nie ulega wątpliwości fakt, że globalizacja najsilniej związana jest ze sferą gospodarczą. Wyraziście implikuje ona także w aspekcie cywilizacyjnym, kulturowym i politycznym. Proces ten w szczególności dotyczy kwestii bezpieczeństwa, kultury oraz handlu, (lecz przebiega nierównomiernie w tych dziedzinach). Najszerszy wymiar ma zagadnienie produkcji, handlu i wymiany międzynarodowej. Bezpieczeństwo międzynarodowe i powiązania kulturowe dotyczą

¹ T. Łoś-Nowak, *Encyklopedia politologii*, Kraków 2002, s. 121.

² Tamże, s. 122.

znacznie węższej skali, ponieważ ich *globalna synteza*³ jest znacznie utrudniona.

Globalizacja jest zatem zespołem procesów mających wielowymiarowy charakter, integruje ona podmioty w skali międzynarodowej pod względem społecznym jak i ekonomicznym. Wpływa na nią wiele czynników, w sferze ekonomicznej jest ściśle związana z ewolucją naukowo-techniczną.

Wraz z postępem technicznym formowana jest ogólnoswiatowa gospodarka powiązana rynkami branżowymi. Postęp ten jest motorem przemian niemalże w każdej dziedzinie, wpływa na podaż i różnorodność wyrobów. Doprowadza także do wzrostu zależności pomiędzy społecznościami, przedsiębiorcami oraz państwami, których polityka ekonomiczna buduje cały proces globalizacji.

Rozwój korporacji transnarodowych i rozpowszechnienie się masowych środków przekazu wpływa też na aspekt społeczny globalizacji, jakim jest migracja. W jej wyniku następuje zmiana tożsamości narodowej i systemu wartości. Ludzie zostają zmuszeni do określenia własnej roli oraz pozycji wobec zmieniającego się otoczenia. W efekcie tworzą się tożsamości z elementów pochodzących z różnych kultur. Przyczynił się do tego rynek światowy, który steruje potrzebami i narzuca konsumpcyjny styl życia, (Mc Donaldyzacja).

Konsekwencje tego procesu wpływają na jego sposób odbioru w świecie. Obok zwolenników, optujących za wzrostem nowoczesnych firm i rozwojem technologii pojawia się grono antyglobalistów. Postulaty tej grupy, związane z potęgowaniem nierówności na świecie przez globalizację są powszechnie widoczne.

³ Tamże.

Faktem jest zjawisko ożywienia etnicznego, będące skutkiem globalizacji, które niesie za sobą liczne napięcia. Sprowadza się ono do kontaktów różnych grup społecznych, ukazania ich cech kulturowych oraz różnic. Jest to istotny problem współczesnej polityki międzynarodowej, gdyż zjawisko to sprzyja pojawieniu się ruchów nacjonalistycznych, dążących do zahamowania globalizacji.

1. Pojęcie globalizacji

Termin globalizacja powstał od słowa *glob*, co wskazuje na ogólnoświatowy wymiar zagadnienia. Nazwa ta określa zjawiska gospodarcze, społeczne oraz polityczne, które obejmują swym zasięgiem wiele państw. Od początku lat 90 XX wieku zainteresowanie globalizacją jest bardzo duże i przejawia je nie tylko świat nauki. Powszechnie mówi się, że obecna gospodarka jest gospodarką globalną a świat staje się globalną wioską, gdzie przestają istnieć granice pomiędzy państwami i dochodzi do unifikacji kultur.

Globalizacja jest procesem intensywnym, głębokim i trudnym do zahamowania. Istnieje dzięki silnym dążeniom ludzi do lepszego życia oraz rozwojowi nowoczesnych technik i technologii. Wpływ na nią ma również wzrost współzależności oraz współdziałania państw tworzących światowy system.

Pojęcie globalizacja po raz pierwszy zostało użyte przez R. Robertsona w 1985 roku. Powiedział on, iż: *globalizacja jest zespołem procesów, które współorganizują wspólny świat*⁴. Zagadnienie to nacechowane jest wielowymiarowością i charakteryzuje się wielo-

⁴ W. J. Cynarski, *Globalizacja a spotkanie kultur*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003, s. 17.

ścią powiązań. Wielowymiarowość tego procesu objawia się w zakresie intensywności jak i czasie oraz prędkości zachodzących zmian. Jego charakterystyczną cechą jest integracja podmiotów, które działają w skali międzynarodowej. W literaturze występuje wiele naukowych definicji globalizacji. Pierwsza z nich to globalizacja w rozumieniu internacjonalizacji⁵. Odnosi się ona do wzrostu wymiany handlowej pomiędzy państwami i wzrostu zależności podmiotów uczestniczących w handlu. Takie pojmowanie globalizacji wydaje się być najpowszechniejszym. W tym kontekście jest ona nacechowana intensyfikacją wymiany dóbr, usług i osób ponad granicami państw. Rozwój tego procesu można było zaobserwować pod koniec dwóch ostatnich dekad XX i na początku XXI wieku. Druga definicja globalizacji odnosi się do liberalizacji⁶. Celem liberalizacji ma być zbudowanie gospodarki światowej bez granic. Taki charakter globalizacji dotyczy procesu międzynarodowej integracji gospodarczej, (likwidacja barier w handlu międzynarodowym, ograniczeń transferów kapitałowych). Trzecie znaczenie procesu globalizacji sprowadza się do uniwersalizmu⁷. Globalizacja identyfikuje ten proces z westernalizacją⁸ i modernizacją⁹. Doskonałym tego przykładem jest niemalże powszechnie stosowany amerykański styl życia. W takim aspekcie globalizacja jest pojmowana jako McDonaldyzacja i popularyzacja wzorców Hollywood.

⁵ W tym kontekście *globalny* oznacza *międzynarodowy*.

⁶ W rozumieniu eliminowania nałożonych przez rządy krajowe ograniczeń w obrocie towarów i usług pomiędzy krajami.

⁷ Synteza kultur obejmująca cały świat.

⁸ Kierunki westernalizacji regionów pozaeuropejskich najdynamiczniej przebiegały na terenach Ameryki Północnej. Obecnie można mówić o skutkach procesu zwrótnego, jakim jest amerykanizacja świata. Kategoria westernalizacji jest historycznie zmienna, raz odnosi się do ekspansji zachodnio-europejskiej, a następnie do euroamerykańskiej.

Globalizacja jest także tożsama z rozpadem obszaru danego państwa¹⁰, jak również tworzeniem się ogólnoswiatowego terytorium¹¹. Nie istnieje zatem przestrzeń geograficzna i tym samym jest ona bez znaczenia w kontaktach między ludźmi.

Do badaczy tego procesu zaliczyć można D. Levyego, A. McGrew, W. Michalaka, Duninga, A. Giddensa czy Yanga. D. Levy zauważa, że globalizacja dotyczy wzmacniającej się integracji pomiędzy gospodarkami narodowymi, która następuje poprzez handel międzynarodowy jak również zagraniczne inwestycje bezpośrednie. Z czasem, gdy kapitał odznacza się coraz większą mobilnością można zaciągać kredyty za granicą. Następuje przepływ kapitału z kraju do kraju. Ponadto postęp technologiczny w znacznym stopniu ułatwia komunikowanie się a granice państwowe charakteryzują się przenikalnością dla działalności gospodarczej, która jest realizowana w skali międzynarodowej.

A. McGrew określa globalizację jako: *wielość powiązań i wzajemność oddziaływań państw i społeczeństw, tworzących obecny system światowy*¹². Jego zdaniem proces globalizacji ma podwójny wydźwięk, po pierwsze jest to: *zakres (zasięg)*¹³ oraz: *intensywność (głębokość)*¹⁴. Proces ten tworzą działania i zjawiska na skalę ogólnoswiatową. Obejmują one znaczną część kuli ziemskiej. Po drugie, globalizacja polega na wzmocnieniu wzajemnych zależności jak i współdziałania pomiędzy wszystkimi państwami i społeczeństwami.

⁹ Unowocześnienie, udoskonalenie, uwspółcześnienie.

¹⁰ Deterritorialization.

¹¹ Supraterritoriality.

¹² A. Zorska, *Ku globalizacji?: przemiany w korporacjach transnarodowych i gospodarce światowej*, PWN, Warszawa 2002, s. 15.

¹³ Tamże.

Ważną kwestią jest też fakt, że wraz z tym procesem dochodzi do stopniowego pogłębiania i wzmacniania relacji o różnym charakterze w szeroko rozumianym systemie światowym. Istotą definicji McGrew jest zwrócenie uwagi na dalekosiężność procesu globalizacji. Dotyczy on nie tylko państw, ale również poszczególnych społeczności na świecie.

Uważa się, że w wyniku wzmocnienia oddziaływań społeczeństw i krajów wcale nie musi dochodzić do ujednociania świata. Może zachodzić krzyżowanie się oraz kooperacja podmiotów, procesów i form, lecz nie zawsze będzie oznaczało to unifikację¹⁵. Charakterystyczna jest wielowymiarowość tego zjawiska, zachodzącego jednocześnie w różnych sferach życia ludzkiego. Ponadto jest ono napędzane działaniami przeplatającymi się ze sobą w czasie, a główną jego cechą jest integrowanie podmiotów prowadzących działalność w skali międzynarodowej¹⁶.

Jak widać z przedstawionych definicji termin ten jest wieloznaczny. Globalizacja obejmuje swym zasięgiem wiele aspektów począwszy od ekonomicznych a kończąc na społecznych. Uważana jest za *nieunikniony los świata*¹⁷. Pojęcie to odnosi się także do rozwoju środków komunikacji w skali globalnej.

Obok transgranicznego¹⁸ przepływu działalności gospodarczej oraz siły roboczej występuje przekraczanie granic przez wartości niematerialne¹⁹. Wpływają one na miejscowe zwyczaje i stosunki

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Ujednoczenie.

¹⁶ Zarówno na poziomie rynków, gospodarek i przedsiębiorstw.

¹⁷ Z. Bauman, *Globalizacja i co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa 2000, s. 5.

¹⁸ Międzynarodowy, międzypaństwowy.

¹⁹ Normy i zachowania społeczne, normy kulturowe, polityczne.

społeczne. Owe wartości niematerialne dotyczą każdej dziedziny życia ludzkiego. Nie da się nie zauważyć, iż: (...) *globalizująca się gospodarka tworzy nową rzeczywistość społeczną. Powstaje środowisko społeczne wspólne dla wszystkich mieszkańców kuli ziemskiej*²⁰.

Charakteryzując zagadnienie globalizacji trzeba też zaznaczyć, że posiada ona własną strukturę władzy w odróżnieniu do struktury, jaka występowała w okresie zimnej wojny²¹. W procesie tym jest równowaga pomiędzy państwami narodowymi. Sprowadza się to do zrównoważenia sił między nimi a Stanami Zjednoczonymi, które w erze globalizacji pozostają supermocarstwem. Istnieje także równowaga pomiędzy państwami a globalnym rynkiem, przykładem tego może być łatwość przenoszenia kapitału z jednego miejsca na świecie do drugiego. Równowaga zachodzi też pomiędzy jednostkami a państwem, poprzez zanik granic w kontaktach międzyludzkich, szczególnie dzięki internetowi i innym formom komunikacji, gdzie jednostki mogą wpływać na rynki jak i na państwa.

W procesie globalizacji ujawnia się globalne środowisko społeczne. Dochodzi w nim do regularnego kontaktu osób, które kiedyś z różnych względów były od siebie odizolowane. Co więcej, napływy

²⁰ D. Ghai, *Globalization, Change and Human Security*, [w]: *Social Movements in Development: the Challenge of Globalization and Democratization*, Macmillan, Basingstoke 1997, s. 26.

²¹ Jest to określenie stosunków, jakie panowały między państwami należącymi do bloku komunistycznego a państwami zachodnimi od momentu zakończenia II wojny światowej aż do upadku komunizmu w Europie. Zimna wojna zapoczątkowana została podczas przemówienia Winstona Churchilla, brytyjskiego męża stanu w 1946 roku. W swoim przemówieniu nawoływał on do zjednoczenia Zachodu w celu przeciwstawienia się ekspansji ZSRR.

innej kultury powoduje powstawanie *nowej kulturowej przestrzeni*²². Promowane są zbliżone do siebie wzorce konsumpcji i styl życia.

3. Konsekwencje i wpływ procesu globalizacji na poszczególne aspekty życia ludzkiego

Pod wpływem procesu globalizacji dochodzi do jednoczenia się świata: *chłopi z panami, panowie z chłopami a teraz wszystko się rozlało, nic człowiek zrozumieć nie może*²³. Ponadto zdaniem Nobu-taka Inoue: (...) *rezultatem globalizacji jest stałe formowanie nowych i na razie nienazwanych więzi kulturowych, które różnią się od dotychczasowych, ukształtowanych przez narody i grupy etniczne*²⁴.

3.1. Kwestionowanie teorii ekonomicznych

Proces globalizacji doprowadza do podważenia założeń makroekonomicznych Keynesa²⁵. W szczególności poddawane jest w wątpliwość jego dokonanie związane z koncepcją kierowania globalnym popytem. W wyniku globalizacji, badania makroekonomiczne danego państwa stają się bezprzedmiotowe. Poprzez otwarcie międzynarodowego rynku, globalizacja sprowadza do roli podwykonawczej rynek wewnętrzny. Mniejsze znaczenie przybiera analiza kosztów względnych wymiany towarów w sytuacji, kiedy można lokować kapitał uwzględniając absolutne różnice rynku. W wyniku ułatwio-

²²J. Zdanowski, *Globalizacja-pytania i niepokoje*, [w]: J. Zdanowski, *Kultury pozaeuropejskie i globalizacja*, Elipsa, Warszawa 2000, s. 8.

²³H. P. Martin, H. Schumann, *Pułapka globalizacji. Atak na demokrację i dobrobyt*, wyd. Dolnośląskie, Wrocław 1999, s. 18.

²⁴N. Inoue, *Globalization's Challenge to Indigenous Culture*, Institute for Japanese Culture and Classica, Kokugakuin University, Tokyo 1997, s. 12, [za]: J. Zdanowski, dz. cyt., s. 7.

nego dostępu do globalnych rezerw majątkowych mniejszą rolę odgrywa kreacja kapitału i jego krajowe spożytkowanie. Poszczególne państwa nie mogą się opierać wyłącznie na własnych oszczędnościach i przy ich pomocy dotować inwestycje, gdyż wskutek globalnej gospodarki może nastąpić ich transfer do innych państw.

Globalizacja to także wyzwanie dla mikroekonomii. Nacisk na rozwój nowoczesnych przedsiębiorstw to cecha XXI wieku. Tworzenie kompleksów przedsiębiorczości, firm potrafiących się dopasować do zmiennych warunków, presja na rozwój wiedzy i rywalizacja o przyszłość to doskonała egzemplifikacja odejścia od zasad neoklasycznej mikroekonomii.

Czasy współczesne wymuszają na przedsiębiorstwach podniesienie jakości produkowanych wyrobów i świadczonych usług, a od międzynarodowych korporacji wymaga się umiejętności sprostania konkurencji rynkowej i dostosowania się do zmiennych realiów.

3.2. Uniformizacja w zakresie modeli konsumpcji i kultury życia społeczeństw

Od lat siedemdziesiątych widoczny jest pewien utarty model kultury, zaczerpnięty w szczególności ze Stanów Zjednoczonych. Korporacje transnarodowe poprzez reklamę w mediach kreują potrzeby, a także zmierzają do obejmowania coraz większej liczby rynków i ujednolicenia konsumpcji. W związku z postępującą globalizacją zaciera się strategia multilokalna²⁶. Trafne jest spostrzeżenie,

²⁵ Ekonomista angielski, twórca teorii interwencjonizmu państwowego w dziedzinie ekonomii oraz finansów państwowych.

²⁶ Polegająca na powoływaniu w różnych krajach filii zagranicznych przez korporacje transnarodowe. Opracowywane, produkowane a następnie sprzedawane są tam towary

że: *wielkie korporacje upowszechniają reklamę wyrażającą jeden styl życia, jeden styl kultury. Wchodząc do wielu krajów i tworząc filie, organizują całą strukturę badań, produkcji, sprzedaży i serwisu oraz traktują swoje działania konkurencyjne w poszczególnych krajach jako część globalnej strategii konkurencji. Dążą do używania tych samych marek, reklam i innych elementów marketingu*²⁷.

Światowy rynek steruje ludzkimi potrzebami, narzucając jednocześnie ludziom styl życia nastawiony na konsumpcję. Profesor Benjamin Barber²⁸ tego typu zjawisko określa jako *Mc świat*²⁹. Świat ten doprowadza do: *aksamitnej tyranii*³⁰. Ludziom tylko się wydaje, że są wolni, lecz nacisk ze strony konsumpcji jest tak duży, że podporządkowują się tej tyranii. Mówiąc o unifikacji wzorców konsumpcyjnych, można posłużyć się przykładem sieci restauracji Mc Donald's oraz zjawiskiem Disneyzacji. Według Ritzera, Mc Donald's w pewien sposób zrewolucjonizował Amerykanów a w dalszej kolejności resztę świata. Wyróżnia on następujące cechy Mc Donaldyzacji:

- 1. Efektywność i wygodę, (poprzez unifikację oraz jednoczesny sposób obsługi można ją ułatwić, jednocześnie redukując koszty)*
- 2. Kwantytatywne*³¹ *cechy sprzedawanych potraw*

lub usługi w odpowiedni sposób przystosowane do potrzeb lokalnych. Strategia ta tym różni się od strategii globalnej, która jest w pewien sposób zintegrowana, gdzie produkty, marketing czy serwis są standardowe.

²⁷ W. Szymański, *Globalizacja: wyzwania i zagrożenia*, Difin, Warszawa 2001, s. 60.

²⁸ Amerykański politolog, autor wielu prac w dziedzinie globalizacji, Mc Donaldyzacji czy stosunków międzynarodowych.

²⁹ B.R. Barber, *W mackach Mc Świata*, „Gazeta Wyborcza”, 14-15 marca 1998, s. 7-9.

³⁰ Tamże, s. 7.

³¹ Cena, jakość, czas potrzebny na przygotowanie usługi.

3. Przewidywalność, (niezależnie gdzie się znajdujemy, zawsze możemy przewidzieć standard i charakter sprzedawanych produktów)

4. Specjalne technologie w procesie przygotowywania produktu, ograniczające udział człowieka

5. Zapędzanie klientów do roboty, klienci sami się obsługują, przez co również obniża się koszty przedsięwzięcia³².

Disneyizacja natomiast została zapoczątkowana w momencie rozprzestrzeniania się w świecie produkcji Walta Disneya. Po II wojnie światowej Stany Zjednoczone posiadały bardzo silną pozycję geopolityczną. Ich rynek był rozległy. Zyskały także przewagę nad Europą w okresie zimnej wojny. Amerykańska niezależność w tworzeniu sprawiała, że filmy Disneya charakteryzowała niezwykła oryginalność. Według prof. Barbera: *sukces disneyowskiej kolonizacji kultury globalnej*³³ polegał na pojedynku złożoności z prostotą. Na tym przykładzie bardzo dobrze widać, że Disney i Mc Donald's prezentują to, co pozwala na zaoszczędzenie czasu a zarazem jest banalnie proste. Mc Donaldyzacji społeczeństwa oraz opanowania świata przez Disneyowski wzorzec życia najbardziej obawiają się kraje rozwijające się.

Dodatковым przykładem rozległego zasięgu globalizacji jest miejscowość Czentu położona w Chinach. Jeszcze całkiem niedawno mało kto o niej słyszał. W chwili obecnej liczy ona około 9,8 miliona mieszkańców³⁴. Z każdym dniem miasto to staje się olbrzym-

³² G. Ritzer, *Mc Donaldyzacja społeczeństw*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza S.A., Warszawa 1997, s. 31-36.

³³ H.P. Martin, H. Schumann, dz. cyt., s. 21.

³⁴ H.P. Martin, H. Schumann, dz. cyt., s. 18.

mim światowym gigantem. Takich dowodów na wszechogarniającą globalizację można znaleźć więcej, wystarczy spojrzeć na odległe regiony Afryki czy Ameryki Południowej. Zaskakującym jest fakt, że proces globalizacji dotknął nawet Indian, którzy między innymi są przekupywani magnetowidami i kasetami filmowymi przez handlarzy drewna chcących wyciąć w rezerwach ostatnie mahoniowce. W innym zakątku świata (Shangari – La w Buthanie), miejscowości położonej u podnóża Himalajów na dobre zagościły pirackie filmy amerykańskie. Pomimo srogiej buddystycznej dyktatury, (polegającej na obowiązku przywdziewania fartuchów zasłaniających kolana), z wielkim respektem spogląda się na ludzi noszących zachodnie skórzane kurtki i handlujących filmami pirackimi³⁵.

3.3. Nierówność społeczna, ożywienie etniczne, ruchy nacjonalistyczne i tożsamość

Zdaniem antyglobalistów w wyniku procesu globalizacji wzmagają się nierówności na świecie. Czterdzieści lat temu dochody dwudziestu najbogatszych państw były piętnaście razy większe niż krajów najbiedniejszych. Obecnie różnica ta powiększyła się 10 razy³⁶. Jest to jednak twierdzenie nie do końca prawdziwe. Proces globalizacji przebiega nierównomiernie, istnieje grono ludzi biednych, lecz bieda jest uzależniona od kraju z jakiego oni pochodzą. Nie można mówić, że w wyniku globalizacji ludzie biednieją. Warunki, w jakich żyje człowiek ubogi w Stanach Zjednoczonych są nieporównywalne do warunków życia człowieka biednego mieszkającego w Mongolii.

³⁵Tamże, s. 19.

³⁶J. Norberg, *Spór o globalizację*, Warszawa 2006, s. 57.

Podobnie nieporównywalny jest poziom życia człowieka bogatego mieszkającego w Indiach i Wielkiej Brytanii. Ponadto dane statystyczne świadczące o pogłębiającym się rozwarstwieniu społecznym częstokroć nie są skorygowane o parytet siły nabywczej³⁷. Ukazany jest tylko kurs waluty danego kraju w stosunku do innych, który nie może świadczyć o zasobności materialnej ani biedzie.

Dywersyfikacja pod względem bytowym nie jest uzależniona od dochodów czy możliwości zatrudnienia, lecz od przeszkód w redystrybucji podatków. W sytuacji, kiedy zmalały wpływy podatkowe również zmniejszyły się możliwości państwa w zakresie świadczenia pomocy na cele edukacyjne czy socjalne. Ponadto w wyniku ograniczania redystrybucyjnej roli podatków, wzrasta się zacofanie przegranych w globalnym wyścigu względem wygranych.

Istotną konsekwencją procesu globalizacji stało się także zjawisko ożywienia etnicznego a co za tym idzie, migracje międzykulturowe. W dobie XXI wieku charakteryzuje je masowość. Niosą za sobą liczne napięcia, dlatego też stały się jednym z istotniejszych problemów polityki międzynarodowej. Odnoszą się one do przepływu ludności w wymiarze globalnym.

Problem etniczności jest wyraźnie widoczny w płaszczyźnie powiązania migracji z polityką i kulturą³⁸. Owa etniczność sprowadza się do kontaktu różnych grup społecznych ukazania ich cech kulturowych i różnic.

Z jednej strony globalizacja powoduje zanik grup etnicznych natomiast z drugiej powstanie nowych grup o zasięgu lokalnym. Sprzy-

³⁷ Dzięki niemu można określić, czy według zmian cen następują zmiany kursu określonej waluty względem innych walut.

ja temu szereg inicjatyw integracyjnych. Jedną z nich jest regionalna integracja w ramach Unii Europejskiej³⁹.

Skutkiem globalizacji powiązanych ze zjawiskiem etniczności jest tendencja do pojawiania się ruchów nacjonalistycznych. Dążą one do zahamowania procesu globalizacji promując własną tradycję i kulturę⁴⁰. Do tego typu organizacji można zaliczyć ruch walczących chłopów Zapatista w Meksyku. Głównym celem tej organizacji jest doprowadzenie do odstąpienia od rokowań Meksyku ze Stanami Zjednoczonymi w sprawie wolnego handlu. Zapatista upatruje także przeciwnika w Światowej Organizacji Handlu mającej siedzibę w Genewie, gdyż popularyzuje ona wolny handel na skalę ogólnosiątkową⁴¹. Przeciwnikami globalizacji są także ugrupowania islamskie, wśród nich można wymienić Ruch Odnowy Islamu, który protestuje przeciwko globalizacji poprzez nawoływanie do własnych źródeł i kultury. Tym samym tworzy bariery oddzielające jego członków od pozostałych społeczności (w szczególności zachodnich).

Kluczową kwestią w erze globalizacji jest również tożsamość. Zagadnienie to stało się istotnym problemem wraz z industrializa-

³⁸ U. Eco, *Pięć pism moralnych*, Znak, Warszawa 1999, s. 86.

³⁹ Jednym z nadrzędnych celów UE jest spójność regionalna. Przejawia się ona w wyrównaniu poziomu rozwoju gospodarczego jej poszczególnych regionów. W tym celu UE wypracowała politykę regionalną, będącą wyrazem solidarności bogatszych krajów członkowskich i ich regionów z regionami względnie uboższymi. Warto nadmienić, że wraz z rozszerzaniem się UE o nowe państwa, będące na wyższym poziomie rozwoju gospodarczego ta solidarność nabiera większego znaczenia.

⁴⁰ A. Mrozek-Dumanowska, *Globalizacja a idea pax islamica*, [w]: J. Zdanowski, dz. cyt., s. 92.

⁴¹ T. Friedman, *Globalization: The Next Great Foreign Policy*, P.K. Nandi, S.M. Shahidullah, *Globalization and Development: The Emerging Dynamics and Dilemmas*, "Journal of Developing Societies", 1 /1998/, s. 4.

cja⁴² i urbanizacją⁴³. Wówczas ludzie zostali zmuszeni do określenia pozycji i roli wobec zmieniającego się otoczenia. Powstające *nowoczesne miasto*⁴⁴, było podłożem konstruowania tożsamości. Ludzie zaczęli tworzyć własne tożsamości z elementów pochodzących z różnych kultur. Wzorce zaczęły być czerpane z tych, jakie znaleźć można było w sieciach globalnych. W czasach przednowoczesnych kwestia ta praktycznie nie istniała. Zdaniem Z. Baumana wówczas społeczności łączyła integralna współzależność⁴⁵, każdy znał własną rolę. Pojawienie się kogoś nowego było zjawiskiem niecodziennym.

Tożsamość istotna jest także w procesie globalizacji pojmowanym jako współobecność. W dobie globalizującej się rzeczywistości ludzie coraz częściej poznają innych ludzi i nowe miejsca. Wynika to z postępującej fali migracji⁴⁶ a także rozprzestrzeniania się internetu.

3.4. Nowoczesne technologie

Rozwój nowoczesnych technologii jest motorem przemian w procesie globalizacji. Postęp techniczny ma ogromny wpływ na podaż i różnorodność nowych wyrobów. Dzięki technologii społeczności lokalne, narodowe i międzynarodowe w przeciwieństwie do przeszłości są współzależne na bardzo dużą

⁴² Proces polegający na szybkim rozwoju przemysłu w danym państwie kosztem rozwoju rolnictwa i innych działów gospodarki. Został zapoczątkowany w Anglii w XVIII wieku.

⁴³ Proces społeczny, kulturowy i ekonomiczny polegający na powiększaniu zasięgu przestrzennego miast oraz ich rozwoju a także zwiększaniu się liczby ich mieszkańców. W efekcie rośnie też udział liczby mieszkańców w ogólnej liczbie ludności danego kraju.

⁴⁴ M. Czerny, R. Łuczak, J. Makowski, *Globalistyka: procesy globalne i ich lokalne konsekwencje*, PWN, Warszawa 2007, s. 84.

⁴⁵ Z. Bauman, *Identity: conversations with Benedetto Vecchi*, Polity Press, Cambridge 2004, s. 11, [za]: M. Czerny, R. Łuczak, J. Makowski, *Globalistyka: procesy globalne i ich lokalne konsekwencje*, PWN, Warszawa 2007, s. 11.

⁴⁶ R.Ch. Epping, *Przewodnik po światowej ekonomii*, Warszawa 2002, s. 195.

przeszłości są współzależne na bardzo dużą skalę⁴⁷: *globalizacja zmienia wymiary czasu i przestrzeni, powodując splaszczanie przestrzeni i kurczenie się czasu, ale też całego globu*⁴⁸. Obecnie nie dziwi fakt, że biznesmen ze Sztokholmu rano wsiada do samolotu, leci na konferencję do Londynu i tego samego dnia wieczorem powraca do domu. Podobnie, zamiast podróżować nieustannie po świecie, aby omówić kwestie kluczowe dla rozwoju firmy, organizuje telekonferencję rozmawiając z przedsiębiorcami z różnych stron świata.

O postępującej globalizacji świadczy także rozwój połączeń światłowodowych i satelitarnych. Umożliwiają one sprawną komunikację z odległymi krańcami globu. Dzięki technologiom komunikacyjnym jak poczta elektroniczna, internet i telefonia komórkowa możemy utrzymywać stały kontakt z rodziną i znajomymi⁴⁹, jak również uczyć się⁵⁰ i pracować na odległość.

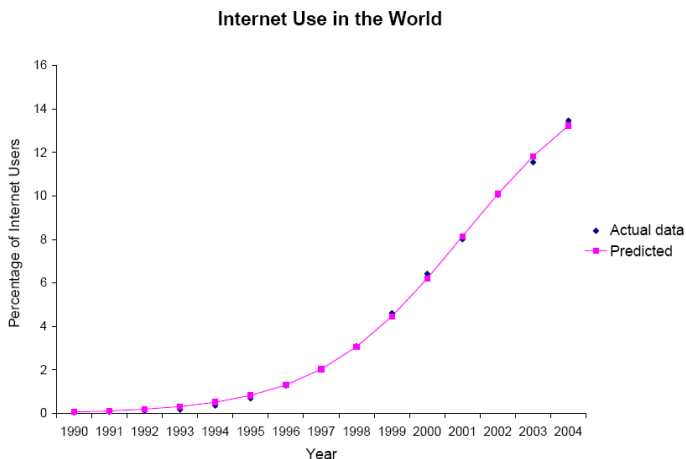
⁴⁷ J. Rosenau, *Turbulencje in World Politics*, Princeton 1990, s. 17, [za]: J. Zdanowski, dz. cyt., Elipsa, Warszawa 2000, s. 92.

⁴⁸ A. Giddens, *Modernity and Self-Identity*, Cambridge 1990, s. 64.

⁴⁹ M. Czerny, R. Łuczak, J. Makowski, dz. cyt., s. 11.

⁵⁰ *E-learning* lub *distance-learning*.

Wykres 1. Użycie internetu na świecie w przedziale lat 1990-2004.

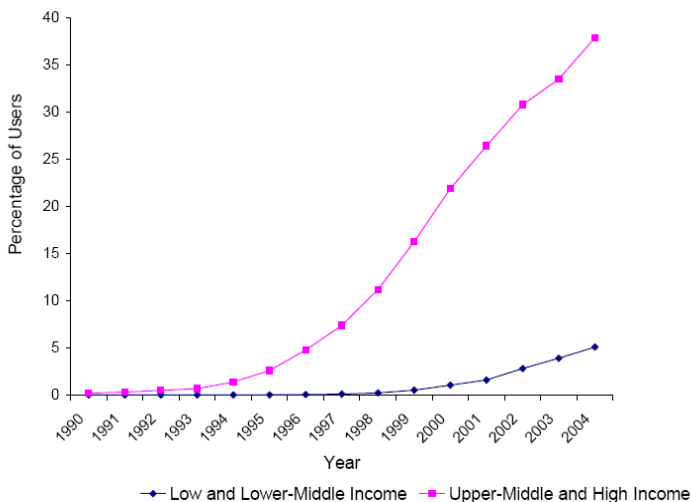

Źródło: *Diffusion of the Internet: A - Cross Country Analysis*, L. Andrés, D. Cuberes, M.A. Diouf, T. Serebrisky, [z]: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/1W3P/IB/2007/12/03/000158349_20071203114216/Rendered/PDF/wps4420.pdf, z dnia 10.04.08, s. 11.

Grono użytkowników nowoczesnych technologii komunikacyjnych a w szczególności internetu wciąż wzrasta. Zgodnie z danymi Banku Światowego, co dziesiąty mieszkaniec ziemi ma do niego dostęp (*Wykres 1*). Przodują tutaj kraje wysoko rozwinięte pod względem gospodarczym, lecz od roku 1999 zauważalny jest też wzrost użycia internetu w krajach słabiej rozwiniętych, (*Wykres 2*). Dzięki internetowi nawet artyści z rejonu Afryki Północnej mają dostęp do rynków międzynarodowych, sprzedając w ten sposób własne dzieła sztuki i wyroby, zyskują za nie wyższe ceny niż miało to miejsce na rynku rodzimym.

Wykres 2. Użytkownicy internetu w krajach o niższym dochodzie gospodarczym jak i w krajach o wysokim dochodzie w latach 1990-2004.

Internet Users in low and high income Countries

Źródło: *Diffusion of the Internet: A - Cross Country Analysis*, L. Andrés, D. Cuberes, M.A. Diouf, T. Serebrisky, [z]: http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/1W3P/IB/2007/12/03/000158349_20071203114216/Rendered/PDF/wps4420.pdf, z dnia 10.04.08, s. 9.

Mówiąc o rozwoju techniki, jaki niesie za sobą globalizacja trzeba zaznaczyć, że nie jest on równomierny. Istnieją na świecie kraje, w których żyją ludzie pozbawieni świadomości tego, co dzieje się poza ich miejscem zamieszkania. Gdzie indziej postęp się już na dobre zadamowił. Występują również takie tereny, na których ludzie albo z własnego wyboru go odrzucają albo jest im to ograniczane względami politycznymi, gospodarczymi czy kulturowymi. W niektórych krajach, (Afganistan) jeszcze do niedawna dostęp do internetu

tu był kontrolowany. Na Kubie ten proceder występuje po dzień dzisiejszy⁵¹.

Jak widać z powyższego nie wszędzie globalizacja ma jednako-
wy charakter. Pomimo tych niedoskonałości, zarówno postęp tech-
niczny jak i nowoczesne technologie wpływają na wzrost zależności
powiązań między państwami, społeczeństwami i przedsiębiorcami.
Sprawiają, że działania i wydarzenia w jednej części świata niosą
konsekwencje dla społeczeństw w odległych stronach globu. Wsku-
tek łatwości przesyłania informacji świat staje się coraz bardziej
dostępny. Nowe technologie przyczyniły się do umiędzynarodowie-
nia handlu, finansów, wymiany gospodarczej, oraz powstawania
nowych przedsiębiorstw i rynków zbytu.

3.5. Migracje międzykulturowe

Pojęcie globalizacji jest także powiązane z zagadnieniem migra-
cji. Proces globalizacji charakteryzuje się własnym wzorcem demo-
graficznym. Definiując migrację można powiedzieć, że jest to cało-
kształt przesunięć prowadzący do stałej bądź czasowej zmiany miej-
sca zamieszkania. W latach dziewięćdziesiątych szczególnie wi-
doczne były migracje ze wsi do miast. Odejście od wiejskiego stylu
życia dokonywało się w kierunku stylu bliższego globalnym wzor-
com, (modzie, rozrywce czy kuchni⁵²).

Nasilenie migracji w wymiarze globalnym nastąpiło pod koniec
wieku XX. Wywołane było to postępowaniem w dziedzinie technologii,

⁵¹ M. Czerny, *Globalizacja a rozwój: wybrane zagadnienia geografii społeczno-
gospodarczej świata*, PWN, Warszawa 2005, s. 9.

⁵² T. L. Friedman, *Lexus i drzewo oliwne*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2001, s.
32.

rewolucją transportową i łącznościową. Przemieszczanie się z jednego miejsca na ziemi do drugiego stało się łatwiejsze i szybsze. Jak twierdzi J. Clark dystans przestrzenny coraz częściej nie będzie stanowił bariery⁵³. Ponadto wpływ na migracje miały dysproporcje w rozwoju społeczno-ekonomicznym krajów oraz ich nierównomierny rozwój. Znaczne różnice w standardzie i jakości życia oraz wpływ masmediów potęgowały migrację. W rezultacie stały się one jednym z najistotniejszych dylematów politycznych i społecznych świata.

Współczesny wymiar migracji jest ściśle związany z globalizacją. System kapitalistycznej gospodarki globalnej coraz bardziej się rozbudowuje a globalizacja popularyzuje migracje jako pewien sposób na życie. Ludzie przemieszczają się do innych miejsc w wyniku wykształconych na skalę globalną motywacji do wędrówek. W coraz mniejszym stopniu obawiają się odległych regionów. Jadąc na drugi koniec globu wiedzą, czego mogą się tam spodziewać.

Zgodnie z danymi, jakie przedstawia (*Tabela 1*) widoczny jest napływ emigrantów do Europy, Ameryki Północnej i Oceanii, a odpływ z Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej.

W Europie odwrócenie trendów nastąpiło w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, gdyż po wojnie była ona również źródłem migrantów.

⁵³ J.J. Clark, *Ludność Ziemi*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1998, s. 49, [za]: J. Zdanowski, dz. cyt., Elipsa, Warszawa 2000, s. 59.

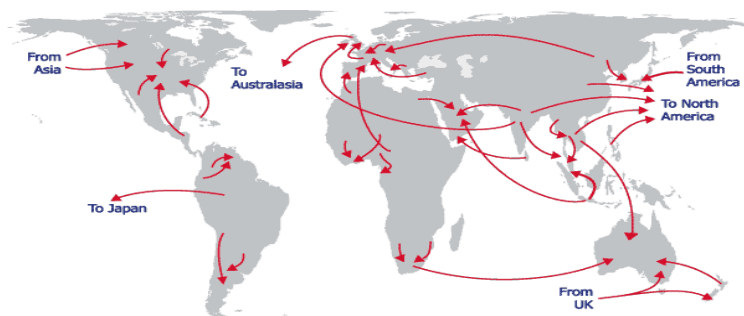
Tabela 1. Ludność, imigranci oraz emigranci a także saldo migracji wedle poszczególnych kontynentów w tysiącach. Stan na 31 grudnia 2000 r.

Kontynent	Ludność	Imigranci	Uchodźcy	Saldo migracji
Afryka	793 628	16 277	3 627	-447
Ameryka Łacińska	518 809	5 944	38	-494
Ameryka Północna	314 113	40 844	635	1 394
Azja	3 672 342	49 781	9 121	-1 311
Europa	727 304	56 100	2 310	769
Oceania	30 521	5 835	69	69
Świat	6 056 715	174 781	15 868	0

Źródło: *Migracje a globalizacja*, M. Okólski, [z]: <http://www.nbp.pl/publikacje/Globalizacja/globalizacja.pdf>, z dnia 10. 04.08, s. 203.

Kierunki migracji we współczesnym świecie ukazuje (*Mapa 1*). Zgodnie z nią można zobaczyć, że ludzie migrują z Europy do Stanów Zjednoczonych, Kanady, krajów Ameryki Łacińskiej i Australii, z krajów Ameryki Południowej do Australii, Japonii, z Nowej Zelandii do Australii czy z Azji do krajów Ameryki Północnej.

Mapa 1. Migracje na świecie, począwszy od lat 70 XX wieku.

Źródło: http://www.pstalker.com/migration/mg_map.htm, z dnia 10.04.2008.

Głównym wyróżnikiem omawianego procesu jest jego ogólnoświatowy zasięg i charakter. Stwierdzenie to odnosi się jedynie do teorii globalizacji, ponieważ w praktyce podejmowane działania nie zawsze charakteryzują się wymiarem globalnym, lecz międzynarodowym.

Zakończenie

W procesie globalizacji istotną rolę odgrywają korporacje transnarodowe oraz państwa narodowe. Wyrazisty rozwój nowoczesnych technologii, postępu technicznego i sieciowych powiązań o charakterze produkcyjno - handlowym, implikuje również w sferze społecznej.

Rozwój ten w znacznym stopniu wpłynął na życie ludzkie. Dostęp do najnowszych osiągnięć techniki ułatwił komunikację, dzięki której ekspansja wielkich korporacji została w znacznym stopniu ułatwiona.

Globalizacja sprawiła, że powiększył się potencjał technologiczny świata. Mamy obecnie coraz większe możliwości, widoczna jest powszechna informatyzacja. Dzięki temu globalizacja jest postrzegana pozytywnie.

Świat za ten postęp płaci jednak bardzo wysoką cenę. W wyniku rozwoju techniki ociepla się klimat, postępuje degradacja przyrody, kraje wysoko rozwinięte emitują do atmosfery bardzo dużą ilość zanieczyszczeń, co niszczy strefę ochronną naszego globu. Rozwój nowoczesnych koncernów doprowadza niejednokrotnie do wycinki ogromnych połaci lasów, a ich produkcja w większości pozbawiona

jest jakichkolwiek wymogów ekologicznych. W krajach słabo rozwiniętych prowadzona jest gospodarka rabunkowa, która nie sprzyja ich rozwojowi, lecz go hamuje, a ludność ubożeje.

Proces globalizacji wygenerował także przepływ kultury, tradycji, zmianę tożsamości narodowych, systemu wartości oraz religii. Ludzie zatracają własne korzenie.

Nie bez znaczenia pozostaje problem demograficzny. W momencie, gdy zwiększa się liczba ludności na świecie, pojawia się kwestia dostępu do szkolnictwa czy ochrony zdrowia. Globalizacja powoduje również pojawienie się problemu żywnościowego. Zatrważającym jest fakt, że problem ten coraz częściej oprócz krajów rozwijających się zaczyna dotyczyć krajów rozwiniętych.

Ponadto coraz poważniejsze staje się zadłużenie zagraniczne. Ogranicza ono możliwości rozwojowe danego kraju, a niewypłacalność stwarza zagrożenie dla stabilności systemu ekonomicznego na całym świecie.

Konsekwencją globalizacji stały się też migracje, szczególnie te nielegalne oraz ożywienie etniczne, którego wynikiem jest pojawienie się ruchów nacjonalistycznych. Dążą one do zahamowania procesu globalizacji poprzez promocję własnej tradycji i kultury. Poważną kwestią jest również tożsamość, która zostaje wymuszona na ludziach poprzez określenie swojej pozycji w zmieniającym się otoczeniu.

Proces ten wyzwała także negatywne działania niezgodne z prawem takie jak pranie brudnych pieniędzy, przestępstwa gospodarcze czy terroryzm, co wpływa na bezpieczeństwo narodowe.

Wiele korporacji transnarodowych widząc łatwy zysk, angażuje się w działalność przestępczą.

Reasumując globalizacja sprzyja rozwojowi poprzez postęp technologiczny, dzięki czemu świat zyskuje, choć nie wszędzie w takim samym stopniu. Współczesne czasy wymuszają na podmiotach gospodarczych podniesienie jakości wyrobów i świadczonych usług. Proces ten jednakże wpływa negatywnie na świat, chociażby przez degradację przyrody, zanieczyszczenie atmosfery, przeludnienie, widmo głodu, zanik tożsamości i tradycji kulturowej wśród społeczeństw czy bezpieczeństwa międzynarodowego.

Coraz bardziej konsumpcyjny styl życia człowieka z jednej strony sprzyja rozwojowi otaczającego go świata a z drugiej skutecznie go niszczy.